

Orlov med fri vikar – Frank Beck Lassen

Afrapportering

- I. Indledning
- II. Orlovens aktiviteter
- III. Arbejdstekster
- IV. Anbefaling til mig selv

I. Indledning

Jeg har siden 1. september 2017 været optaget af en orlov med fri vikar. Orloven var i sin søgte form sat til fem måneder, men er blevet realiseret på fire. Det har betydet et ændret fokus, hvor størstedelen af den historiske undersøgelse er faldet bort til fordel for et mere direkte arbejde med mine egne erfaringer som højskolelærer.

Jeg har i mere end ti år fungeret som lærer i primært filosofi på Testrup Højskole, men har aldrig reflekteret systematisk over min egen praksis. Det er der blevet anledning til i denne orlovsperiode. Det har været velgørende, dels at træde et skridt tilbage fra en kostskolehverdag med mange gøremål, dels at samle op på erfaringer, halve tanker og udskudte læseløfter der dækkede højskolepædagogiske emner.

Det har været af stor betydning at orlovens historiske undersøgelse måtte skæres bort. Det har tvunget mig til at snævre ind, men da jeg gennem læsninger af John Dewey faldt over det ikke mindre komplicerede begreb om 'offentlighed' gav det mulighed for at etablere en analytisk vinkel der åbnede for forholdet mellem højskole og offentlighed. Da dette nye fokus var etableret gav en række aktiviteter sig selv. Disse er beskrevet i punkt II.

Som en del af forarbejdet har jeg skrevet forskellige småtekster. Et enkelt essay og to anmeldelser af konkrete bøger. Anmeldelserne er i løbet af efteråret blevet trykt i dagbladet *Information*, essayet i en antologi med titlen *Uhørt!* (Baggrund, 2017). De tre tekster har været del af et afklaringsarbejde: Hvad er offentligheden for en størrelse, hvad er spillet mellem offentlighed og sandhed, og endelig hvad vil det sige at handle, både i offentligheden og for sig selv. Alle er samlet under punkt III.

Jeg har bibeholdt opdraget om at skrive en samlet tekst. Teksten "Anbefaling til mig selv" udgør slutstykket i rapporten. Her samler jeg i forhåbentlig fælles og tilgængelig form op på erfaringer der stammer fra mit eget virke, men som også rummer et..., lad os kalde det, fremtidsløfte til mig selv. Det er ikke nogen nybrydende tekst. Til gengæld er det en tekst der kitter mig, som højskolelærer, sammen, som giver form til en række indskydelser der for mig har optrådt spredte. Som sådan er teksten personlig, men forsøgt formuleret for alle. Teksten udgør punkt IV.

II. Aktiviteter

1. september – 16. september

Politisk seminar

Forberedelse og afvikling af seminar på Testrup Højskole med foreningen Gode Penge.

17. september – 15. oktober

Højskolepædagogik

Studier i de senere års udgivelser af pædagogisk litteratur der er relevant for højskoleområdet, bl.a. de to antologier udgivet i FFD-regi (Møller & Rahbek 2015; Rahbek 2016) og Gert Biestas pædagogiske filosofi (Biesta 2014).

16. oktober – 30. november

Offentlighed og handling – filosofiske perspektiver

Studier i John Deweys filosofi (Dewey 2005; 2017), i handlingsbegrebet (Arendt 2008; Bjerre & Hansen 2017) og endelig i Jacques Ranciéres filosofi (Ranciére 2013).

1. december – 31. december

Formulering af rapport med slutteksten "Anbefaling til mig selv".

III. Arbejdstekster

I håbet om en energisk offentlighed

Anmeldelse af John Dewey: Offentligheden og dens problemer (2017)

Et hurtigt gæt. Den amerikanske filosof John Dewey ville være positiv over for regeringens nye Disruptionråd – og spændt på hvad de finder ud af. For den teknologiske udvikling har konsekvenser. Store konsekvenser.

John Dewey skrev i 1927 bogen *Offentligheden og dens problemer* og jeg håber virkelig Disruptionrådet vil tage den til sig. Jeg presser citronen her, men på mange måder er Dewey en form for disruptionfilosof. Han har en dyb overbevisning om, at et videnskabeligt-teknologisk-økonomisk kompleks driver en udvikling afsted som vi kun kan vælge om vi vil sakke bagefter eller være nogenlunde på omdrejningshøjde med. 'Nogenlunde på omdrejningshøjde med' betyder for Dewey 'at offentligheden har demokratisk kontrol med udviklingen og lader den komme alle borgere til gode'

Offentligheden og dens problemer er en bog til tiden. Den er rasende aktuel, men rummer et stærkt strejf af evighed, som om demokratiets problemer er dømt til at være de samme. Hvordan kan en selvbevidst offentlighed indhente denne verdens sammenhænge så vi kan handle bevidst på dem?

Bogen er anonym i udstyret. Det er lidt ærgerligt, for det er et ambitiøst værk. Titlen virker lokal, det er noget med et problem og det er noget med offentligheden. Tilsammen træffer det slet ikke tyngden i Deweys lille bog. Det er en samlet demokratiteori og bogen kunne med lige så god ret have heddet Demokratiets filosofi.

Dewey er også..., jeg skulle til at sige vanskelig, men det er mere at han tager langt tilløb til sine pointer og har en slentrende måde at gå frem. Bogen er heldigvis eksemplarisk oversat af Martin Ejsing Christensen der også har skrevet en glasklar indledning til Deweys dybt sympatiske tanker.

Stat og offentlighed

Dewey vil gerne tale om offentligheden og dens problemer. Ifølge Dewey lider den af formørkelse. Den kender ikke sig selv og ved ikke hvad den udsættes for. Blinde kræfter styrer dens liv.

Offentligheden er på engelsk 'the public', forstået som dets aktiviteter sådan som de er rettet mod det der angår alle. På dansk er forbindelsen mellem offentlighed og folkeliv ikke nær så tydelig. Offentligheden er her mere en form for fælles opslagstavle, en angivelse af et rum vi alle deler og som derfor ofte kommer til at handle om medier.

Vi taler om offentligheden som en cirkel af aktivitet, af argumenter eller støj – alt efter temperament - der ligger rundt om en kerne vi kalder staten. Alle i offentligheden gør alt hvad de kan for at gøre indtryk på 'maskineriet', på det statsrum hvor vores repræsentanter bliver enige om hvordan vi regulerer livet sammen. Inde i maskineriet bestemmes der.

Det er rigtigt nok – men også forkert. Det giver let det indtryk at offentligheden tjener staten. Dewey insisterer på at det hænger lige modsat sammen. Først – filosofisk først – var der en offentlighed, som i at nogen registrerede utilsigtede konsekvenser af vores måde at være sammen på, derefter opfandt man et instrument der kunne regulere de konsekvenser. Staten er altså skabt til at tjene offentligheden. Det er ikke kun en idealistisk pointe, men en logisk pointe som fører Dewey til at omtale USA som "offentligheden organiseret som en stat". Det vigtige er at vi borgere som offentlighed deler nogle problemer – og så praktisk set har noget der hedder en stat til at håndtere dem. I det omfang alle i EU deler problemer er vi også en offentlighed – såfremt vi er i stand til at se, at vi deler problemfællesskab.

Offentligheden kender ikke sig selv

Dewey taler gerne om Det Store Samfund. Det er en betegnelse for den sammensathed et moderne liv har fået sådan cirka siden den industrielle revolution. Vores liv er påvirket af økonomi og teknologi på tusind indirekte måder. Vi er mere i kontakt med og mere påvirkede af hinanden end nogensinde før, men har det gjort os mere fælles om vores problemer? Hvad skal vi gøre for at Det Store Samfund vi åbenlyst lever i og, måske mere nøjagtig, *betjener* os af, bliver til et Stort Fællesskab?

Dewey tænker længe over, at konsekvenser er noget vi mennesker kun kender til så frem vi lægger mærke til dem. Der er store konsekvenser af, at vi alle tilbringer mere og mere tid på de digitale medier, men *ser vi* hvad konsekvensen er? Man kan have sin

tvivl, for de vigtigste konsekvenser er indirekte. Det er konsekvenser vi skal leve med, men som vi ikke selv er ansvarlige for. På et lidt for fundamentalt niveau ved vi som offentlighed simpelthen ikke hvorfor ting sker. De sker bare. Pludselig er dit hus kun halvt så meget værd som året før, men ingen kan forklare hvorfor og hvad der skal gøres for at undgå det. Så er offentligheden formørket og kan ikke fungere. Handlinger har konsekvenser, men hvis forbindelsen mellem de to ikke lader sig overskue falder vi som ofre for vores egen kulturs kræfter.

1927

Dewey skrev *Offentligheden og dens problemer* i 1927. Det er ret interessant. Der foregår i disse år en vældig spejling med kriseårene op til 2. Verdenskrig. Og vi læser jo bogen med en viden Dewey ikke havde, nemlig at samfundsudviklingen og oplevelsen af kontroltab skulle intensiveres. Økonomiens kompleksiteter meldte sig katastrofalt med krakket på Wall Street i 1929 og en desperat jagt på løsninger medførte nazisternes magtovertagelse i 1933. To begivenheder der ligger lige om hjørnet og som kaster et dramatisk lys på 'offentlighedens problemer'.

Bogen er nemlig også Deweys forsvar for demokratiet og parlamentarisme som kriseløser og som socialt ansvarligt system. I en verden med fart på, hvilken styreform kan så sikre at vi overlever udviklingen, at vi ikke løbes over ende af økonomiske og teknologiske kræfter, men tværtimod er fleksible nok i vores tilpasninger. Har vi ikke brug for en lidt stærkere, lidt mere formynderisk stat end en stat i en forvirret offentligheds tjeneste?

Dewey peger på et svar i tiden – han kalder det for det metafysisk-monistiske svar - som dækker over en løsning der hedder: 'Vi organiserer os ud af det', en løsning som fascinerede socialister, fascister og liberale i 1927.

Organisering, disciplinering og sagkundskab blev af mange anset for en mere realistisk tilgang til verdens voksende kompleksitet end parlamentarisme, der (også ifølge Dewey) er dybt afhængig af, at udsatte grupper kan udpege sig selv, at offentligheden kender sig selv.

Dewey har den største tillid til, at sandheden om mennesket ikke læres en gang for alle, for derefter at kunne omsættes i perfekt styring. Menneskelivet er tværtimod så foranderligt, at gamle sandheder hele tiden bliver 'disrupted', at nye 'fakta' dukker op, og at der derfor er brug for et system der kan afsløre de nyeste fakta for os. Det system hedder på det bredeste dansk 'offentligheden'.

Om vi så tør stole på at et sådant system af feedback mekanismer selv kan finde ud af at lade nye grupper og deres oplevelser af hårde sociale fakta komme frem i stedet for velbjergede pressionsgrupper er op til læseren. Dewey siger ikke bare naivt ja. Han peger på hvor vanskeligt det er at få noget sådant til at fungere, men også hvor inhumant og deprimerende alternativet er.

Løgnens mester. Hannah Arendt læser Trump

Løgneren er en af de mest befriende, politiske handlinger man kan foretage. Det er samtidig en af de mest hasarderede.

Da den tysk-amerikanske filosof Hannah Arendt i 1967 satte sig for at overveje hvad løgnens rolle var i politik videregav hun en middelalderlig fortælling om løgn. Den minder om den bedre kendte fabel af Æsop "Drengen og ulven", men er en tak mere dystert og foruroligende: "Dag og nat stod der en vagtpost i byens vagttårn for at advare mod fjendens komme. Vagten havde for vane at klovne og lave sjov med andre, så en aften ringede han med alarmklokken, bare for at skræmme folk lidt. Hans succes var overvældende. Alle løb op på murene – og den sidste der løb med var vagten selv" (Arendt 2006: 249).

Fortællingen indkapsler, hvad Arendt frygtede, når det gælder løgne i politik: at de bliver så omfattende at de udvikler sig til selvbedrag. Jeg tror også den udtrykker hvad vi bør frygte i forbindelse med Donald Trumps kommende år som præsident. Enkeltstående løgne lader sig nok gennemskue og gendrive, men den langsomme forvitrende effekt af hele tiden at blive stresset i sit forhold til sandt og falsk er af en anden karakter. Hvad sker der når løgne ikke længere udgør huller i sandhedens stof, men bliver selve det netværk den politiske virkelighed er bygget op af?

Donald Trump lyver. Det overrasker ikke længere nogen. Der er heller ikke udsigt til at han holder op. Han praler, fornærmer politiske modstandere, kommer med fordomsfulde beskrivelser af kvinder og minoriteter, benægter åbenlyse tilstande og anklager medier for at være gennemført løgnagtige. Trumps succes med løgne i politik er uhørt, og han ved det selv. Som han påpegede tidligt i sin kampagne for at blive præsident, så kunne han gå ud på 5th Avenue og skyde nogen – "og jeg ville ikke tabe stemmer". Det er som om Trump er løgnens mester, der uden de sædvanlige konsekvenser forskyder grænserne for hvad det er normalt at sige og tænke. Når Trump er på Twitter destabiliserer han vores faktakompas med den ene sindsoprivende, forrykte nyhed efter den anden.

Det nytter bare ikke at blive stående i forfærdelse. Vi bliver nødt til at se realistisk på politik. Også når det drejer sig om løgn. Vi tænker spontant usympatisk om det at lyve, men for Arendt er det vigtigt at træde et skridt tilbage og se nøgternt på den funktion som løgn kan have inden for politik. Sandfærdighed er ikke og har aldrig været en

politisk dyd. Det ville være naivt at lade sig forbløffe over at magt og løgnagtighed ser ud til at være så gode venner. Hun citerer og genbruger flittigt den noget ældre filosof Thomas Hobbes, der peger på, at kun den "Sandhed, der ikke modvirker, hvad der er til gavn og glæde for enhver, er velkommen for alle" (Hobbes 2008: 570).

Arendt er derfor ikke overrasket over, at løgn er en indbygget del af politik. Hun går så vidt som at påstå, at politik er den direkte modsætning til sandhed og at straffen for 'sandhedssigere' i politik er hård. Springer man frem med fakta og insisterer på at de skal respekteres, kommer man faretruende tæt på den mest suspekte politiske figur der findes: den der (tilfældigt eller gennem hårdt arbejde) har fundet sammenhængen mellem sandheden og personlige interesser og nu faldbyder den ganske gratis. Det er en umulig position i politik. Hvis fakta bruges politisk, som argument for en given fremgangsmåde, hvis man lader dem tale for bestemt sag, er de allerede blevet sårbare og udsat for den mistanke, at der er tale om holdninger forklædt som fakta. Når Margrethe Vestager, over for indvendinger imod den førte politik, lakonisk kan svare "Sådan er det jo", presses man nemt til at svare "hvis det er fakta, så benægter jeg fakta". En hæderkronet taktik i dansk politik.

Arendt peger på, at magthavere altid har haft en tradition for løgn og hemmeligholdelse. I en lukket kreds af regeringsudøvere, diplomater eller hemmelige tjenester har løgn været et almindeligt redskab. Det har dog altid været et begrænset redskab. Der har været tale om enkeltløgne om enkelte ting, om huller i sandhedens stof, som hun kalder det. Desuden har løgnene altid været rettet mod bestemte personer, fx fjenden eller suspekte borgere. Dertil kommer, at løgne er blevet fortalt af kendere af den rigtige sandhed. Skulle man være venlig mod denne politikforståelse, kan man sige, at det at lyve er en del af et større spil, der jo ikke skal ophæve løgnet til virkelighed. Der er snarere tale om et beskidt kneb der skal sikre succes i en virkelighed der stadig er en fælles forståelse af.

Det er ikke det spil Donald Trump spiller. Arendt gør opmærksom på, at de klassiske løgne ikke gør afgørende eller endelig skade på virkeligheden og heller ikke på løgneren selv. Der er blevet løjet, men ingen er endnu blevet til løgner. Med Trump er det anderledes. Han har ikke blot løjet, han er Løgner – som i notorisk fordrejende, manipulerende, lyvende. Løgneren udgør, som Arendt dramatisk formulerer det, den totale prisgivelse af verden til fordel for opretholdelsen af et selvbillede. For den ambitiøse og omfattende Løgner handler alt om at holde billedet intakt. Trumps løgne er ikke klassiske politiske løgne, der skal dirigere offeret uden om sandheden, men omfattende, improviserede, forskelligartede løgne.

Løgnere ser givetvis forskellige ud alt efter land og tid, men Arendt insisterer på ét fællestræk: helt modsat den klassiske løgn, der har hemmeligholdelsen som rationale, så behandler Løgneren kendte fakta som noget de *ikke* er – nemlig en hemmelighed, et tabu eller andres holdning. Da Trump insisterede på at Barack Obama ikke besad amerikansk indfødsret, eller på at han vandt 'the popular vote' over Hillary Clinton, var det ikke for at tilsløre eller hemmeligholde fakta, men for at afsløre og miskreditere fakta. Derfor annonceres løgnene så bredt som muligt. Helst på Twitter. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt hvordan fakta nu agtes som aldrig før. Fakta er blevet ophøjet til vort sidste og fornemmeste bolværk mod Trumps alternative fakta. Lige siden Trumps indsættelse som præsident, der kulminerede i en diskussion om hvor store masser der fulgte indsættelsesceremonien, og hvor hans rådgiver Kellyanne Conway med et smil påpegede, at der ved siden af fakta jo også fandtes alternative fakta, er spørgsmålet om hvad fakta egentlig er blevet brændende.

For Arendt er fakta noget nær en antipolitisk kraft. De står der bare, de forekommer uomgængelige, som noget der uden diskussion blot tårner i landskabet. Fakta er hinsides diskussion, de er stædigt insisterende på at være der. De tager ikke højde for andre menneskers holdninger, mens al politik netop handler om evnen til at opsamle holdninger, repræsentere dem og give dem form. Fakta er derfor også antidemokratiske. Igen er Arendt ikke bange for at være en smule dramatisk. Fakta har noget tyrannisk over sig, og et element af tvang. Det er denne tvang mange knytter håb til, som en instans uden for politik der kan sætte stopper for tyranniske individer eller omskiftelige borgere. Der jubles, når fakta utvetydigt slår fast, at Trump tager fejl, eller når domstole bremser dekretter.

Arendt er skeptisk over for denne naive tiltro til fakta i politik. Fakta *er* i en vis forstand, men de er også producerede. Fakta er altid et produkt af flere mennesker. De angår begivenheder og omstændigheder der opleves og bevidnes af andre, de etableres gennem optællinger, registreringer og tales frem. Fordi de er et produkt af menneskers samtale og samarbejde, er de pr. natur politiske. I bagklogskabens lys ser fakta muligvis nødvendige ud, men det er hvad Arendt kalder en optisk-eksistentiel illusion. Fakta er blot muligheder dræbt af virkeligheden, det er ikke nødvendigt at de blev til, selv om de er uomgængelige nu da de blev til. Fakta er ikke mere selvindlysende end holdninger, og derfor er det også fristende blot at erklære dem for 'stivnede holdninger'.

Stillet overfor fakta som tyranniske er Arendt ikke uden sympati for løgneren. Løgneren er det bevidste forsøg på at omgøre noget der bare 'er'. Hillary Clinton fik samlet set flere

stemmer end Trump, men det skal ikke forhindre ham i at påstå det modsatte og dermed insinuere, at det er ham, og ikke Hillary, der er i kontakt med det amerikanske folk. Arendt kalder det et forsøg på at 'change the record' som har en overraskende politisk gevinst: Løgneren får tildelt agens. Trump siger hvad der ikke passer og opnår dermed handlekraft – som et vidnesbyrd om, at han vil, at ting skal være anderledes. Benægtelsen bliver et tegn på integritet og forandringsvilje. Arendt beskriver her Løgneren, men det kunne lige så vel være Donald Trump: "Han er en skuespiller af natur. Han siger ting som ikke er, fordi han vil have, at ting skal være anderledes end de er, hvilket vil sige, han ønsker at forandre verden. Han udnytter den sammenhæng der unægteligt findes mellem vores evne til at handle, til at forandre virkeligheden og den mystiske evne vi har til at sige 'solen skinner', når det står ned i stænger" (Arendt 2006: 246).

At sige sandheden er ikke en politisk handling, mens det at lyve er. At stå på fakta er at insistere på verden som den er og afgive forklaring om hvorfor dens indretning nu engang er det bedste for alle. Det afgørende ved Trumps udsagn er derfor mindre om de er saglige og mere om de er energiske, om de er udtryk for handling eller passivitet. At respektere fakta er lig med at respektere en verden af nødvendigheder, at tildele sig afmagten og apatiens neutralitet, mens modet til at bullshitte er at tildele sig selv handlekraft og integritet. På den måde *giver* det faktisk mening at tale om alternative fakta. Det er løgne, hvis formål det er *ikke* at være fakta. Det afgørende er ikke i sidste ende at overbevise verden om, at Trump blev snydt for tre millioner stemmer, men at opnå den politiske position og kapital der følger af at bestride elitens valgsystem.

Løgneren er, som Arendt spidsformulerer det, et lille mirakel, et vidnesbyrd om noget helt særligt ved vi mennesker, nemlig at vi er relativt frie til ændre de omstændigheder vi lever under. Det er den frihed der bliver misbrugt og perverteret af Løgneren. Mens sætningen 'sådan er det jo' ophæver handlefrihed, påstår Løgneren, at der ikke er nogen grænser for vores frihed. Begge udgør yderligheder af det politiske spektrum. Margrethe Vestager efterlod os intet handlingsrum at fantasere om. Donald Trump fantaserer om et handlingsrum der ikke er der.

Donald Trump illustrerer den voldsomme gevinst man kan høste ved at behandle fortiden som om den var fremtid, ved at lade som om de potentialer, der med tiden er blevet overståede, stadig er der, som om det der nu er blevet fakta i virkeligheden lader sig omgøre. Det er desværre også en kæmpe fælde, fordi nutiden berøves sit ægte startsted, det sted hvorfra noget kan forandres og noget nyt for alvor kan begynde.

Politik bliver til en steril og afmægtig dans på stedet, der fejrer potentialer som ikke længere findes.

Donald Trump er faldet for en uhyggelig fristelse til privat at omdefinere virkeligheden. Arendt er ikke mild i vurderingen af den slags selvbedrag: Løgneren udgør den totale prisgivelse af verden til fordel for eget selvbillede. Mens velvalgte løgne faktisk kan have en rimelig funktion i politik, handler de serielle pralerier, unøjagtigheder og usandheder alene om at holde et selvbillede intakt. Det er længe siden hun skrev sine ord, men Arendt havde et profetisk bud på konsekvenserne af at have en sådan mand ved roret: "Hvis alle altid lyver for dig bliver konsekvensen ikke, at du tror på løgnene, men snarere at ingen tror på noget som helst længere. Det er fordi løgne, i kraft af hvad de er, hele tiden må laves om, og en løgnagtig regering må hele tiden arbejde på at omskrive dens egen historie. Som modtager får du ikke blot én løgn – en løgn som du kunne bygge resten af dit liv på – nej du får en mængde løgne, alt efter hvordan de politiske vinde blæser. Og et folk der ikke længere kan tro på noget kan heller ikke længere beslutte sig for noget. Det er ikke alene berøvet evnen til at handle, men også evnen til at tænke og fælde domme. Og med sådan et folk kan du gøre hvad du vil" (Arendt 1978).

Vilde handlinger

Anmeldelse af Henrik Jøker Bjerre & Brian Benjamin Hansen: Handl! (2017)

Filosofferne Henrik Jøker Bjerre og Brian Benjamin Hansen har skrevet bogen *Handl!* Den endevender hvad det vil sige at handle. Dels det lille imperativ indbygget i titlen der siger 'forbrug for at udtrykke dig selv'. Dels det større imperativ, a la 'så gør dog noget før det er for sent', der vil forandre verden og dig selv. Undervejs kommer vi omkring filosofiens handlingsbegreb, tvangshandlinger, valghandlinger, handlekraft. You name it.

Begge forfattere er medlemmer af Center for Vild Analyse der skriver fast i dette tillæg og man kender stilen. Bogen er én lang vild analyse af handlinger vi går rundt og foretager os. Den er et opgør med et samfund fyldt op af tvangshandlinger, et los i røven til ideen om at vi skal genfinde meningsfulde handlinger, og endelig en drøm om at vi tør overgive os til vildere handlinger.

Filosofi til hobbitter

Bogen er en lille sort størrelse. Den ligner en notesbog på en prik, sort, blød, med associationer til det hurtigt nedkradsede. Den er da også fyldt med observationer. De to filosoffer har en formulerings-og turneringsglæde der aldrig stopper. Hver side er fyldt med hurtige, snurrige vendinger. Og det er aldrig klicheer, forfatterne er tværtimod gode til at opspore klicheer og vende vrangen ud på dem.

Og så kan de noget med kombinationen indignation og en vis 'pafhed'. Bogen er morsom, og det stammer fra dybt tragiske meningsløsheder, som henter sin energi fra en forbløffelse over at vores samfund: Ser sådan her ud. Skaber de her mennesker. Skaber de her sætninger. Som den stressramte der siger: "Jeg har et råddent liv, men jeg er så bange for at gå ned i levestandard".

Der er måske også en sorg over at der er så meget arbejde at gøre, at samfundet har så meget brug for at komme i psykoanalyse. De citerer Freud for at sige om om tvangsneurosen, at den er "Halvt komisk, halvt sørgelig privatreligion", og udvider observationen til at gælde os alle sammen. Det er som om vi alle er hypnotiserede til at gennemføre rituelle tvangshandlinger – arbejde, købe, træne. Alt sammen uden mål og med.

Som sådan er det også en dystre bog med en evigt skridende tiltro til at folks erfaringer er rigtige eller bare rigtigt forståede. Som de siger så ligner vi mere hobbitter end mennesker. Vi er måske ikke små af statur, men vi er små af ambitioner. Håbet er vist, at vi kan blive mere som Frodo. Mens vi hobbitter løber rundt i hverdagen og træner op til det næste småborgerlige maratonløb formår Frodo som den eneste at løfte hverdagens indbundne handlingsmani op til et større plan.

Kvaksalvere

Bogen har to modstandere. Hannah Arendt, der behandles respektfuldt, men også som noget altmodisch og forgangent. Og Svend Brinkmann, der behandles som en form for lille-Arendt, dvs. med respekt, men også som et mobbeoffer bogen igennem. Når det så er sagt burde han læse bogen. Den rummer en gennemtænkt kritik af hans projekt om ståsteder.

Ved siden af modstanderne er der så alle fjenderne, men de er for mange til at opregne. Det er Finansministeriets DREAM-model. Det er store virksomheder med effektive slogans, som Nike, der med deres 'Just Do It!' virkelig har fanget tidsånden. Det er halvdelen af verdens middagsselskaber. Det er alle der løber maratonløb. Og forskellen på en modstander og en fjende er vel, at modstanderen værdiger man med et argument eller to. Fjenden fortæller man en ond historie om i stedet.

Bogens læsning af Hannah Arendt er skarp. Hendes filosofi bliver præsenteret, hun bruges, kritiseres, overskrides. Hun bliver gjort til en dydsiret kvaksalver, altså hun ligner en læge for samfundet, men sælger falsk medicin (tænk på hvad det så siger om lille-A). Det er rygende polemisk, men også rigtigt set. Og morsomt. Forfatterne driller og nedskriver det mirakuløse hos Arendt, og der fanger de hende lige på kornet i hendes højtidelighed. Fred være med, at de gør hende mere konservativ end hun behøver tænkes.

Forfatterne tror nærmest ikke på de klassiske politiske forandringer, på alt det vi normalt forstår ved politik eller moral – fordi det er så fedtet ind i småborgerlige drømme og begær. De leder efter et helt andet rum, efter måder hvor der for alvor tænkes forskelligt og ikke pseudo-forskelligt. Kierkegaard og kunst skal vise vejen til et epifanisk rum, steder hvor det *slår* os, at alting kunne være anderledes. Steder hvor man ikke bare fredsommeligt 'tager hånd' om problemer, men 'tager sagen i egen hånd', som det lyder.

Billedfilosofi

Noget af det effektive ved bogen er de mange analogier. Fleksible medarbejdere er som hundetræning. Fidgetspinnere er sindbilleder på kulturen. Undervejs glemmer man let at der er tale om samstillinger og ikke argumenter. At sammenholde to billeder er ikke et argument, men en overførsel af beviskraft. Hvis det er mystisk hvorfor børn holder af fidgetspinnere må det være fordi vi bebor en mystificeret kultur. Tænk sig, ordet 'talent' betyder ikke kun 'disposition', men er også en møntfod – det må betyde et eller andet.

Det er som om alle de mange afsløringer af sammenhænge lever af en forudgående mystifikation. Et afsløringsdrama virker bedst hvis gummisko, legetøj og den evige forbrugscyklus ikke er et af hverdagslivets dilemmaer, men er hverdagslivets psykopatologi. Der er ikke bare noget galt i en jævn politisk forstand, der er noget grundlæggende galt – som i 'fanget i Platons hule'-galt.

Ærindet må være at vise vi hobitter, vi hulemennesker, hvordan vi på meget grundlæggende måder tænker inden for en liberal-humanistisk horisont, ja overhovedet tænker det at handle for defensivt og konservativ. Jeg tænker forfatterne i sidste ende forsøger på at åbne sindene for, at noget kan melde sig, ikke som din egen private mulighed, ikke som andres hæsblæsende krav, men som dit eget hidtil uhørte, overraskende krav der siger: Du må ændre dit liv!

Bogens argumenter for nye handleformer er grundigere og belagt med masser af eksempler. Det er også formuleret som et meget mere empatisk projekt end jeg lige er i stand til at få det til at lyde af. Forfatterne foregriber selv noget af omverdenens mangel på forståelse, og fastslår i en håndvendning at der ikke er noget totalitært over den her ide om at ting kun for alvor bliver anderledes hvis den almindelige borger forsvinder i grebthed og selvopgivelse. Det kan jeg godt følge dem i. Totalitær er et diffust skræmmeord, sjældent særligt gennemtænkt. Men det forhindrer nu ikke lille mig i at tænke, at det er det frygtelige der ligger og gemmer sig bag ideen om at forlade den borgerlige scene. Den vitalistiske ide om at vi må opsøge menneskets farlige rum for at komme uskadt gennem livet køber jeg ikke.

Til sidst, bare så jeg er sikker på at blive forstået rigtigt. Fik jeg sagt det er en god bog? Det er en virkelig god bog. En man kan slå sig på.

IV. anbefaling til mig selv

Jeg vil gerne afprøve et længere undervisningsforløb, der lægger ud med sætningen: 'hvilke muligheder har vi lige nu?' Dette stiller en opgave for en lærer som mig, der består i at modstå den store fristelse til at vide for godt. Skal man være undersøgende og eksperimenterende må der tilrettelægges processer der lader læring være opdagelse, forskning, skabelse – i ordenes radikale betydninger. Jeg kan ikke være en lærer der fortæller elever sandheden om deres situation. Måske der sker noget vigtigt så. Mange elever kommer med store ufrihedsoplevelser som det også er lidt forbudt at tale om som ufrihed. De fleste kender til at *skulle ville* forvalte et uddannelsesliv og det at have ansvar for egen motivation. Det er en noget nær umulig opgave at have et bemestrende forhold til en sådan kilde, den kan allerhøjest sættes indirekte i scene. Det svarer til at skulle trække sig selv op ved håret.

Højskolen er del af en folkeoplysningstradition. Med en stærk erfaring af hvor vigtigt begrebet oplysning er – og at det ikke er sådan lige at oplyse andre. Jeg har gennem min orlov kredset omkring forholdet mellem handling og politisk offentlighed. Et grundproblem synes at være, at en bestemt type af viden, nemlig den om sammenhænge og effekter af uigennemskuelige sammenhænge, ikke kun er et spørgsmål om passivt at lade sig oplyse, men også om at vinde troen på at man kan handle på disse anonyme sammenhænge.

Det kan være svært at se hvad det overhovedet vil sige, at handle som mere og andet end at gennemføre hverdagshandlinger som man i forvejen kender. Min grundlæggende intuition som jeg har forfulgt lyder, at højskoler tilbyder en reduceret kompleksitet med henblik på at øve hvad det vil sige at handle. Et højskoleophold kan betragtes som et laboratorium for handlinger, der ikke bare går ud på at gøre hvad der forventes eller anses for at være den indlysende handling. Andre handlinger som er mindre indlysende og måske mere kritiske kan tænkes.

Som et udkomme af mine studier har jeg fået en ambition om at afprøve..., lad mig kalde det et 'vitalistisk emancipationsideal'. Jeg har som lærer ofte identificeret mig med min *viden*, og været mindre optaget af at *skabe*. Uden sans for engagement og lærelyst har jeg næppe været, men den fulde indebyrd af dette citat har jeg heller ikke omfavnet: "Afgangseksamen har vi ikke. Det vigtigste ved Undervisningen paa vor Høiskole er ikke de positive Kundskaber og Færdigheder, som vi søger at bibringe Eleverne, men snarere det aandelige Liv, som bliver vakt og næret hos dem, saa at

deres Forstand bliver skarpere, deres Dømmekraft modnere og deres Hjerter aabnere og ædlere" (Møller & Rahbek 2015: 79)

Et begyndelsessted har været John Deweys overvejelser over offentlighedens udfordringer fra 1927. Dewey har en dyb overbevisning om, at et videnskabeligt-teknologisk-økonomisk kompleks driver en udvikling afsted som vi kun kan vælge om vi vil sakke bagefter eller være nogenlunde på omdrejningshøjde med. Nogenlunde på omdrejningshøjde med' betyder for Dewey "at offentligheden har demokratisk kontrol med udviklingen og lader den komme alle borgere til gode".

Dewey taler gerne om Det Store Samfund. Det er en betegnelse for den sammensathed et moderne liv har fået sådan cirka siden den industrielle revolution. Vores liv er påvirket af økonomi og teknologi på tusind indirekte måder. Vi er mere i kontakt med og mere påvirkede af hinanden end nogensinde før, men har det gjort os mere fælles om vores problemer? Hvad skal vi gøre for at Det Store Samfund vi åbenlyst lever i og, måske mere nøjagtig, *betjener* os af, bliver til et Stort Fællesskab?

Dewey tænker længe over, at konsekvenser er noget vi mennesker kun kender til så frem vi lægger mærke til dem. Der er store konsekvenser af, at vi alle tilbringer mere og mere tid på de digitale medier, men *ser vi* hvad konsekvensen er? Man kan have sin tvivl, for de vigtigste konsekvenser er indirekte. Det er konsekvenser vi skal leve med, men som vi ikke selv er ansvarlige for. På et lidt for fundamentalt niveau ved vi som offentlighed simpelthen ikke hvorfor ting sker. De sker bare. Pludselig er dit hus kun halvt så meget værd som året før, men ingen kan forklare hvorfor og hvad der skal gøres for at undgå det. Så er offentligheden formørket og kan ikke fungere. Handlinger har konsekvenser, men hvis forbindelsen mellem de to ikke lader sig overskue falder vi som ofre for vores egen kulturs kræfter.

Dewey har den største tillid til, at sandheden om mennesket ikke læres en gang for alle, for derefter at kunne omsættes i perfekt styring. Menneskelivet er tværtimod så foranderligt, at gamle sandheder hele tiden bliver 'disrupted', at nye 'fakta' dukker op, og at der derfor er brug for et system der kan afsløre de nyeste fakta for os. Det system hedder på det bredeste dansk 'offentligheden'.

Dewey beskriver et ideal, et utopisk rum. Set fra samfundets perspektiv er der en indbygget risiko for at offentligheder ikke fungerer, ikke giver resultater i form af løsninger. Højskolernes særkende er her, at man aktivt omfavner det risikofyldte. Højskoler som institution og som købt ophold kan virke risikable. Det er ikke urimeligt

at spørge, om vi får noget ud af dem – både samfundet som helhed og de elever der tager på et ophold. Her vil jeg gerne holde fast i, at den fundamentale gevinst ved skoleformen er, at vi *får* steder der *er* risikable. At garantien for at der sker noget vigtigt er lige så lille som håbet er stort.

Dewey forsøger at få os til at forstå, at offentligheden ikke er et færdigt rum. Vi tænker for let på det som etablerede kanaler etableret, at alle spillere er på plads. I forlængelse af Ove Kaj Pedersens tanker om højskolerne som 'den loyale opposition' (Pedersen 2012: 39) repræsenterer højskolerne skoler hvor det er muligt at træne sig selv som medborger og som offentlighedsaktør i et begrænset miljø. Her kan man få lov at være oppositionel, uregerlig og eksperimenterende – alt sammen med henblik på at kunne spille en positiv rolle efter endt ophold. Betegnelsen 'loyal opposition' er træffende. Det er træffende for skoleformens historiske rolle, men det er også træffende for et bestemt ideal der favner både højskolernes politiske og pædagogiske mulighed. Med en placering i opposition til tiden men i solidaritet med samfundet er der chancer for at virke som en konstruktiv kraft. Sat på spidsen så åbner mit perspektiv for, at højskolens 'opgave' er at understøtte elever i at udvikle en borgeridentitet som loyal opposition. Hvordan gør man som skole det? Ved at skabe lokale offentligheder, her og nu, hvor elever lærer om hvad det vil sige at handle i fællesskab. Alt sammen noget der kan hjælpe dem i at begå sig i den rigtige offentlighed.

Det er en gammel opgave fra. Som det siges allerede i 1853 af Sofus Høgsbro fra Rødding Højskole, så skal skolen "give eleverne et så tro billede som muligt af de virkelige forhold, den skal gøre dem opmærksom på de forskellige opfattelser der findes, fremhæve de vigtigste grunde, der anføres for og imod, søge at vække sansen for evner, både forstandens og hjertets, give dem muligheden dertil, men løsningen skal den ikke give. Den må de give sig selv. Først således bliver deres åndelige liv deres ejendom, først således kan de engang som selvstændigt tænkende mennesker træde ind i borgerlivet" (Møller & Rahbek 2015: 97). Interessant her er det gensidige forhold mellem det at have et tro billede af de virkelige forhold, altså at kende til de utilsigtede konsekvenser af vores aktuelle samfundsforhold, såvel som 'at eje sig selv', altså at være tilstrækkelig frigjort fra de handleimperativer man underlægges. Som Gert Biesta peger på er mange unge flasket op med en udviklingstænkning der understreger det at blive kompetente, at kunne bemestre eget liv og træffe fornuftige valg. Uddannelse sætter folk i stand til at beherske sig selv og omgivelserne (Biesta 2014: 141).

Citatet åbner for den store forskel der kan være på formelt at være demokratiske borgere og så at være 'offentlighedsparat'. Der kan sagtens være noget føjeligt over

borgere, der retter sig mod samfundet på en underdanig måde. Det er om noget hvad der ligger i forestillingen om den pligtskyldige borger. Alternativet er at ruste elever på at blive aktører i en offentlighed der kalder på forskellige aktører, der ikke gør noget fordi det er godt for samfundet, men fordi det er rigtigt. Der er en højere fordring, som søges indløst meget mere praktisk.

Spørgsmålet er om unge er godt bekendte med hvad en offentlighed er. Der er i hvert fald også noget at lære om hvad offentligheder er for størrelser, ved at lære noget om hvad et fællesskab kan være. En højskolelærer har denne observation, som peger på noget konsekvensrigt: "De [unge elever] har ikke været en del af et foreningsliv eller lignende, og deres forståelse af et fællesskab omfatter deres familie og nærmeste venner. De har måske lært at snakke om fællesskab i skolen, men for en del af dem ligger der ikke nogen konkret erfaring bag" (Rahbek & Møller 2015: 41).

Dette hænger også sammen med en lidt for høj bevidsthed hos elever om at fællesskaber er foreløbige, en konstruktion som kan tilegnes, men som man ikke nødvendigvis er sikker på har det fornødne afkast. For mange er der et afkast-problem, er det indsatsen værd?

En mulig formel for hvad dannelse er, handler om at kende til samfundets aktuelle problemstillinger. Det kan dog til blive en frygtelig byrdefuld dannelse. Højskoler interesserer sig for mere end det problematiske og er optaget af hvad der kan komme ud af at fokusere på at få kendskab til egne interesser og egne muligheder.

Motivationskrisen er en særlig udfordring for højskolen i disse år. Den er del af et større fokus på motivationspligt, på pligten til at være optændt af en ild. Her er der noget der løber med højskolen, men som højskolen skal vægre sig mod. Det burde være muligt at holde fast i spørgsmålet om motivation, som loyal, men også som opposition, i og med at vi holder fast i et motivationsfokus på en anden måde end 'samfundet' vil have. Pædagogik er ikke blot at *give* eleven hvad eleven vil have, men det er også ikke blot at *give* samfundet hvad det vil have – begge har (også) brug for en emancipation og fællesskaber som ikke er strategiske.

Parallellen til dette opstår når det almindelige skolesystem skal arbejde med at skabe lærende elever med fokus på deres uddannelsesevne og ned ad vejen ansættelighedsevne. Her handler det i sidste ende om at være bedst *tilpasset* et arbejdsmarked. Her er der en oplagt mulighed, som nok også er en halv fælde, for at

højskoler bliver det sted man kan tage til som *utilpasset*, for at få øvet social tilpasning, eller tanket motivation, i det hele taget blive lidt mindre utilpasset.

Højskoler er kostskoler. Det er komplette virkeligheder om man vil og derfor ideelle som tilrettelagte offentligheder. Ofte tales der om skolen som en reetablering af landsbyen og her vil jeg gerne fokusere på nogle af de konsekvenser der følger med i form af fysisk nærvær, levende kroppe og konsekvenser af egen adfærd, der er så direkte at man ikke kan slippe væk.

Man kan blive mødt af vilde krav, fordi man deler hjem. Og man kan opleve, bag om ryggen på en selv, at være generøs på måder man ikke anede var muligt. Kostskolen gør, at ansvar bliver tydeligt på helt anderledes fundamental måde, så det ikke er noget man kan løbe fra. Der åbnes dermed for en helt anden måde at tale om undervisning eller det fælles liv på. Ikke som et 'skal jeg gøre noget, er det her en del af min verden?', men 'hvad skal jeg gøre? - for jeg er jo så helt tydeligt en del af denne verden'.

Kostskoler overskrider netop grænser mellem det faglige og det personlige, og mimer dermed det skel vi kender mellem det offentlige og det private – og åbenbarer dermed på en meget håndgribelig måde, at der er sammenhæng mellem de to. Det bliver umuligt ikke at forholde sig til, at alt vi kan placere i en kasse som 'det professionelle' også afhænger af og griber dybt ind i kategorien 'mig'.

Et eksempel der direkte forholder sig til begrebet offentlighed: Alle kan tale, alle har retten til det, og mange gør det ofte – men det er en abstrakt frihed. Hvis der ikke er nogen der reagerer på det jeg siger, hvis ingen modtager talen, så er det som om intet er blevet sagt. Der skal være nogen der forholder sig til hvad jeg siger, for at det (og jeg) bliver til noget. Jeg skal mærke en konsekvens af det sagte. ved at slå mig på de andre bliver jeg opmærksom på mig selv.

Det skaber et naturligt drama for deltagelsen i højskolen, fordi det er en kostskole: der er noget dramatisk ved det, fordi det private rum og 'det offentlige' falder så meget sammen – man er forpligtet på at eksistere sammen, ikke som private eksistenser, men som nogen der arbejder på at tackle noget. At komme til en forståelse med hinanden, og ikke blot komme omkring hinanden, er også en øvelse i at etablere et højere ideal for hvad offentlighed kunne være.

En genkommende ytring fra elevers side er: Jeg troede ikke det sociale skulle fylde så meget, at det skulle være hjemsted for så meget *fællesskab* og så meget *konflikt*. Min ambition for fremtiden skal være at udvide dette hjemsted til også at gælde den undervisning jeg står for.

En vigtig del af denne undersøgelse har for mig været at overveje egen praksis. Er det muligt at gøre noget i min egen undervisning og væremåde som kan understøtte idealet om at træne offentlighedsevne, deltagelse og engagement?

En første lektie må være: I stedet for at fortælle elever, at de jo kan gå mange veje, så må vi gå i gang med nogle ting som kræver at man aktivt begynder at gå andre veje - for derigennem at opnå en fornemmelse for hvad det overhovedet indebærer. Ellers forbliver det skønne ord. Elever må gøre op med egen type-casting og bevise, gennem arbejde og vedholdenhed, at man vil være borger med den alsidighed og brede interesse det medfører, må træne sig i at bevise, at man virkelig hører til i samfundet kræver et konkret arbejde.

Arbejdet med Dewey har om noget fået mig til at overveje forskellen på pseudodeltagelse og ægte deltagelse. Hvad vil det sige at være nærværende, være bevidst om rækkevidden af hvad vi foretager os. Offentligheden er jo ikke blot at befinde sig i et socialt miljø, men at *have* et socialt miljø – først her bliver man moden til at påvirke og lade sig påvirke. Målet må være oprettelsen af et miljø hvor ens aktiviteter "er forbundet med andres". Et mål for undervisningen: at blive moden for påvirkning, at blive blødt op. At få en interesse i tingenes *gennemførelse*. Er ikke bare koordineret eller samstemt handling, men noget mere (Dewey 2005: 34)

Jeg vil derfor gerne accelerere den situation, hvor elever kommer uden fælles forståelse og skal udvikle den i praksis. En øvelse i, at forståelse af de andre ikke bare er noget der er der, men kan, ja kun kan, udarbejdes. Det vil indebære at radikalisere ideen om, at der ikke gives et forudskikket pensum på skolen – heller ikke et jeg tager med hjemmefra. Selv mit medbragte pensum giver bestemte forhold, noget skal videregives, der skal informeres, risikoen for uformelle økonomier opstår, i praksis fungerer Franks undervisning sådan og sådan, elevernes får muligheden for at aflæse situationen. Målet bliver at skabe et ægte deltagelsesrum, hvor der ikke er noget at aflæse, for situationen er som du skaber den. Og det skal være ægte! – hvilket vil sige, med rum til at den traditionelle succes udebliver.

Jeg vil forsøge at sætte elever i nogle endnu mere komplicerede ansvarsforhold hvor de tvinges til at lære noget om sig selv – som lærende, men jo også som værende. Lad os komplicere det at lære noget, fra at forme sig selv til den her bestemte ting, til fordel for at se – gennem læresituationer - at vi skylder hinanden så mange ting. At 'jeg' først bliver klar over 'jeg' i kraft af hvad vi er med til at gøre muligt for hinanden.

Hvad der i samfundet er et stykke pædagogik der aldrig stopper, lader sig i højskolerummet afgrænse til overskuelig pædagogisk opgave, at træne elever i at se sig selv under denne optik. At blive sat til at gøre noget vel vidende at man ikke kan, men at det er legitimt at gøre det alligevel.

Hvis det er rigtigt, at offentligheden lever af at man der optræder som noget man aldrig fuldt ud er, nemlig en kompetent og myndig medborger, så lad os lave et eksperiment i undervisningen, hvor det er udgangspunktet. Meget i det store fællesskab taler *imod* at man har noget at sige, lad os prøve at lege med at elever der aldrig før været filosoffer, formår at være det. Opgaven bliver: i sandhed at anerkende elever for noget de endnu ikke er.

Referencer

- Arendt, Hannah (2008): *Menneskets vilkår*. København: Gyldendal.
- Arendt, Hannah (2006): "Truth and Politics" i *Between Past and Future*. New York.
- Arendt, Hannah (1978): "Hannah Arendt: From an Interview" i *The New York Review of Books*, Vol. 25, nr. 16.
- Biesta, Gert (2014): *Den smukke risiko – i uddannelse og pædagogik*. Århus: Klim.
- Bjerre, Henrik Jøker & Hansen, Brian Benjamin (2017): *Handl!* København: Forlaget Mindspace.
- Dewey, John (2017): *Offentligheden og dens problemer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dewey, John (2005): *Demokrati og uddannelse*. Århus: Klim.
- Hobbes, Thomas (2008): *Leviathan*. København: Informations Forlag.
- Møller, Jonas & Rahbek, Rasmus Kolby (2015): *Højskolepædagogik. En fortælling om livsoplysning i praksis*. Århus: Klim.
- Pedersen, Ove Kaj (2012): "Højskolerne – den loyale opposition" i Beck, Tobias et. al. (Red.): *Hvorfor skal hverdagen ligne en slutspurt? Højskolen til debat 2012*. Århus: Klim.
- Pedersen, Ove Kaj (2011): *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Rahbek, Rasmus Kolby (2016): *Demokratisk dannelse. Højskolen til debat*. Århus: Klim.
- Ranciére, Jacques (2013): *Hadet til demokratiet*. København: Forlaget Møller.